

SÄTERBO

OMGIVANDE LANDSKAP/SIKTLINJER

Säterbo socken i Arboga sträcker sig på ömse sidor om Hjälmare kanal från Arbogaån i norr och på kanalens västra sida till Hjälmarens i söder. Norr om kyrkplatsen är slättbygd och söder om den är höglänt skogsbygd. I övergången mellan dessa ligger en långsträckt höjd, Käglan, med kyrkbyn placerad på dess norra utlöpare. Kyrkan ligger på en plats omgiven av fornlämningar från förkristen tid. Norrut öppnar sin landskapet och ger god sikt mot kyrkan över ängarna och från väg 578.

VÄGNÄT/STIGAR/VATTENDRAG

En äldre landsväg (väg 578) från Arboga leder till kyrkan. Vägen söderifrån (väg 501) genom den stora skogklädda delen av socknen blev först genom nödvärnsarbete en farbar väg först under 1920-talet. Vägsträckningen följer i vissa delar den äldre kyrkstigen. En minnessten står intill infarten vid kyrkan. Denna är till minne av det nödvärnsarbete som utfördes 1922. Vägen svänger vidare mot öster och Hjälmare kanal.

Den kallmurade, ganska enkla kyrkogårdsmuren är till sina äldsta delar från 1700-talet och omgärdar nästan hela kyrkogården. I den sydvästra hörnet av muren syns rester efter en tidigare öppning som ledde från prästgården till kyrkan. Den äldre vägen söderifrån passerade prästgården. Äldre teckningar visar att det fanns en stiglucka i kyrkogårdsmuren.

Hjälmare kanal började byggas 1629. och kallades *Hjälmare slussverk*, senare *Arboga graf*. En ombyggnad ägde rum 1819–1830. Kanalen fick då sin nuvarande sträckning, Man kan fortfarande se lämningar av den gamla kanalen väster om den nya sträckningen.

KYRKAN, DESS PLACERING OCH BYNS UTBREDELSE

Säterbo vitputsade kyrka har medeltida ursprung, troligen kan den hänföras till 1100-talets slut. Norr om kyrkan ligger gården Åsby vars ägor har medeltida ursprung. Åsby skänkte mark till kyrkan för prästens bostad under 1400-talet. Under 1700-talet användes byggnaden som uppfördes där för klockare, kyrkvaktmästare och som sockenstuga. En ny komministergård uppfördes på tomten och byn fortsatte att växa med skolbyggnader, arrendegård och samt fattiggård.

På 1940-talet startade Centrala Flygverkstaden en verksamhet i Arboga. Ett flygfält anlades på ängarna nordöst om kyrkan längs den gamla kanalens sträckning.

GRÖNSTRUKTUR

Kyrkogården omges av en äldre stenmur med stiglucka. Högvuxna träd omger kyrkan. Ett träd utmärker sig vid infarten till kyrkan. Det är en storvuxen ek som är naturminne. Norr om kyrkogården finns gamla betesmarker vilka ha tillhört prästgården.

BEBYGGELSE

Bebyggelsen ligger främst söder om kyrkan. Prästgården uppfördes 1796–97. De första åren användes prästgården som sockenstuga. Från 1600-talet hade socknens komminister bott bland annat på ett sjukhus som låg vid det nuvarande Marieborg, öster om Arboga. Sjukhuset flyttade år 1778 till Västerås. I början av 1900-talet anges prästgården vara komministergård. En arrendebostad uppfördes nära prästgården. Den användes också som sockenstuga.

Den första allmänna skolan i Säterbo uppfördes omkring 1850. Ytterligare ett skolhus uppfördes 1874 och ytterligare en skolbyggnad 1911. Skolundervisningen i de sistnämnde byggnaderna pågick till 1959 respektive 1961. Intill den södra skolbyggnaden ligger den före detta klockarbostaden. Dessa ligger intill vägen omgivna av arrendatorsbostaden, ekonomibyggnader och förrådsbyggnader. Den sista skolbyggnaden uppfördes längs vägen från Hjälmare kanal öster om kyrkogården.

Den övriga bebyggelsen i närheten av kyrkbyn domineras av ensamliggande större och medelstora gårdar, samt byggnader relaterade till kanalaneläggningen.

En fattiggård låg öster om kyrkan och skolhuset. Den uppfördes troligen under slutet av 1800-talet. Den revs under slutet av 1900-talet. Åsby gård tillhörde Centrala Flygverkstaden från 1940-talet. Idag används den av Säterbo hembygdsförening.

<i>Byggnadstyp</i>	<i>Årtal</i>	<i>Kommentar</i>
Ja Kyrkan	1100-tal	
Ja Prästgård	1796	Ursprungligen även sockenstuga
Ja Sockenstuga	1796	Senare prästgård/komministerbostad
Ja Klockargård	?	Söder om skolhus från 1874?
Fattigstuga	1800-tal	Riven, låg öster om byn vid nuvarande flygfält.
Ja Skolhus	1850-tal	1874, 1911.
Tiondebod		Kan möjligen ha legat inne i Arboga
Sockenmagasin		
Kyrkstall		Tidigare byggnad på dagens parkering, möjligen kyrkstall.
Ja Arrendebostad		

ANVÄNDNING IDAG

Kyrklig verksamhet, hembygdsföreningen använder Säby gårds huvudbyggnad. Övriga byggnader är privatägda.

TIDSPERIOD OCH VÄRDERING

Äldre medeltid till 1350	1 Betydande värde som helhet
Yngre medeltid 1350–1550	o 2 Betydande värde i delar
1550–1760	3 Få betydande värden
o 1760–1860	
1860–1920	
1920–2000	
Blandad Tidsperiod	

UTMÄRKANDE KARAKTÄRSDRAG

- Slingrande väg söderut
- Varierande terräng med delvis kuperad skog samt öppna ängar.
- Bebyggelsemiljön har en sammanhållen karaktär med byggnader i huvudsak med fasader av falurödfärgad träpanel och vita snickerier.
- Bebyggelsemiljön har en sammanhållen karaktär med byggnader i huvudsak med fasader av falurödfärgad träpanel och vita snickerier.

ATT TÄNKA PÅ

Eken vid kyrkans parkering är naturminne och skyddas av naturvårdslagen.

Bevara vägen från kyrkan söderut förbi präst/komministergård.

Behåll öppen äng norr om kyrkan med siktlinjer mot kyrkan.

Fornlämningar är skyddade enligt 2:e kapitlet Kulturmiljölagen.

Kyrkobyggnaden, kyrkotomten, de kyrkliga inventarierna och begravningsplatsen skyddas genom 4:e kapitlet kulturmiljölagen.

Miljöbalkens generella biotopskydd gäller för odlingsrösen, stenmurar, åkerholmar, alléer (även enkelradig), småvatten och våtmarker, källor samt pilevallar (hamlade träd på rad).

Delar av marken inom området kan regleras av detaljplan enligt plan- och bygglagen.

VIDARE UNDERSÖKNINGAR

Vilken koppling har Prästtorp och Lilla prästtorp (söder om kyrkbyn) för koppling till prästgården?

KÄLLOR

Fornlämningsregistret, www.raa.se

Kulturarv Västmanland, www.kulturarvvastmanland.se 2021-09-01

Kulturhistorisk karakterisering Säterbo kyrka, Västerås stift, 2005

Kulturminnesvårdsprogram för Arboga kommun, Stadsarkitektkontoret 1987

Lantmäteriet, äldre kartmaterial, www.lantmateriet.se 2021-07-01

Prästgårdsinventering, Riksantikvarieämbetet, 1987

Säterbo hembygdsförening (saterbo.se) 2021-09-13

Säterbo kyrka.

Del av bogårdsmur där en öppning mot prästgården tidigare fanns.

Före detta skolbyggnad med före detta klockarbostaden bakom.

Bogårdsmur med före detta prästgården.

Före detta prästgården till vänster och före detta sockenstuga till vänster.

Före detta skolbyggnad från 1911 bredvid kyrkan.

Naturminne vid kyrkan.

Minnessten vid kyrkan till minne av det nödvärnsarbete som utfördes 1922

Del av Hjälmare kanal.